

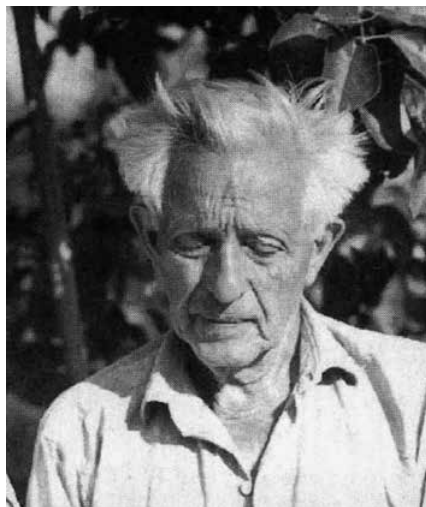
Štiavnické hlavičky XIII.

Alexander „Šanko“ Pituk – veľmajster v kompozičnom šachu

Na to, aký ohlas Alexander „Šanko“ Pituk na Slovensku, Československu, Európe ba vo svete v kompozičnom šachu dosiahol, sú informácie o ňom z jeho rodiska a celoživotného pôsobiska veľmi skúpe.

Tento nepomer ma už dlhšiu dobu znepokojoval. Tak som došiel k záveru, že aspoň čiastočne tento jeho hendikep zmiernim. Už aj kvôli tomu, že v dobe môjho pionierskeho a zväzákkeho života bol mojím prvým učiteľom šachu. Učiteľom, ktorý vtedy 10-ročnému chlapcovi krok po kroku odhaloval tajomstvá tejto „kráľovskej hry“. Stalo sa tak zrejme počas navštevovania základných škôl v mestskom centre – v budove bývalej „Chlapčenskej školy“ (1952/53) a budove bývalej „Dievčenskej školy“ (1953/57), oboch na Radničnom námestí. Spomínam si na to tak, že mama, ktorá na spomínaných školách pôsobila a so Šankom sa poznala, ma iniciatívne za ním zobrala – aby sa na mňa „pozrel“. Otec, ktorý ma technické základy šachu naučil, postupne strácal trpezlivosť, keď sem-tam začal prehrávať. Tak môj apetit v šachu sa zdokonaľovať s výhrami rástol. O to viac, že aj medzi mojimi vrstovníkmi sa našli zdatní súper, s ktorými som zase strácal ja. Takým mojím dlhoročným súperom, ale aj sparring-partnerom sa stal spolužiak Števo Maroš. Až sme sa spoločne dostali, ako „reprezentanti“ našej vekovej kategórie (žiaci), na akýsi prebor až do Žiliny. Ako sme tam dopadli si už nepamätám. Čo si ale pripomínam, je stále uchovávaný diplom Okresného domu pionierov a mládeže v B. Štiavnici z marca 1961 za druhé miesto v „prebore“ a diplom za druhé miesto v bleskovom šachu z januára 1963.

Po prvom období zdolávania základov šachovej hry v kolektívne šachového krúžku som začal šachy študovať aj sám. Najprv z dostupných učebníc, neskôr aj z odoberaných vtedajších šachových časopisov, akými boli Československý šach a ruské Šachmaty. V nich sa občas objavovali aj „problémové úlohy“ tzv „kompozičného šachu“. U mnohých z nich bol autorom Alexander Pituk. Tak som sa vlastne z druhej ruky dozvedel, že môj učiteľ šachu, Alexander Pituk, patril v kompozičnom ša-

chu ku slovenskej, československej, európskej ba aj svetovej elite. Všímal som si, že ponajviac komponoval „dvojťažky“, teda pozície, v ktorých jeden z hráčov vyhrá prakticky okamžite, druhým ťahom. Občas som si pozície postavil a s istotou rýchleho riešenia som ťahal hore-dole. Ale mat či iná katastrofa sa akosi nedostavovala. Bývalo to aj tak, že kdesi inde v časopise bolo riešenie. A skutočne, ohlasovaný víťaz to vyhral. Už fakt, že ohlasovaný rýchly koniec partie-kompozície sa mi nedostavoval, ma udivoval až deprimoval. Že som taký hlúpy. Ale bolo to aj inak. Keď som neskôr zistil, že desiatky takýchto „dvojťažiek“ Šanka Pituka získalo prvenstvá v súťažiach, depresiu vystriedal obdiv. Kompozície totiž budovali medzinárodní, kvalifikovaní rozhodcovia. Nuž, keď som väčšinu „dvojťažiek“ vyriešiť nedokázal, ako by som vôbec takú domyselnú kompozíciu dokázal zložiť. To, že Šanko Pituk sa stal slovenskou šachovou celebritou jasne dokazuje unikátna, dvojdielna monografia Gabriel Török a Zoltán Labai: Alexander Pituk_Chess Compositions I 1927-1961 a II 1962-2002. Slovakia, Nové Zámky 2005. Dvojdielna monografia zobrazuje na 55 a 53 stranách všetkých jeho 584 kompozícií (či spolukompozícií), spolu s názvami printových médií, v ktorých boli uverejnené, oceneniami, ktorých sa im dostalo až po riešenia každej z nich.

Postupne, rokmi, sa ukázalo, že šachy sú svojím spôsobom mimoriadne náročnou kombinatorickou disciplínou. Ktojej náročnosť postupne zvládali aj „programova-

teľné počítače“ (PC). Až kým ju víťazne zvládol na tú dobu supervýkonný, pre šachy špeciálne naprogramovaný počítač IBM „Deep Blue“, keď v roku 1997 prvýkrát porazil aktuálne najlepšieho šachistu na svete, vtedajšieho majstra sveta v praktickom šachu, Garriho Kasparova. Hráča s vtedajším historicky najvyšším ELO koeficientom. Prevaha počítača zrejme spočívala v rýchlosti prepočítavania kombinácií pre jednotlivé ťahy, prepočítavania, do akých koncov optimálne ťahy počítač privedú a ktorá z nich bude víťazná. V šachovej hre je o.i. aj časový limit na prvých 40 ťahov. 2,5 hodiny. Ten, kto ho prekročí, prehráva.

Podobne sa postupne digitalizoval aj kompozičný šach. Tak ako praktický šach tým, že súpermi sa stali osobné počítače. Tie sa osvedčovali či už ako autori šachových kompozícií alebo ich riešitelia. Šachové kompozície Šanka Pituka z analogovej doby, okrem vtipnosti riešení, boli oceňované aj „estetickou hodnotou“. Pri pohľade na postavenia figur údajne vytvárali pocity harmónie. Tak jedného napadne – prečo nie – keď Šanko bol z umeleckej rodiny. Jeho mladší brat, Jozef Viktorián, absolvent Maďarskej univerzity výtvarných umení v Budapešti, bol mnohostranne talentovaný a uznávaný výtvarný umelec (*18.2.1906 B. Štiavnica – †19.2.1991 Budapešť).

Kde sa v Šankovi zobrala taká komplexná tvorivosť, v analogovej dobe, bez internetu, v úplných počiatkoch tejto disciplíny na Slovensku, keď kombinatorické prepočítavanie správneho ťahu nebolo zrejme tým správnym postupom, ostáva pre mňa dodnes tajomstvom. Či nemal vo svojej stolárskej dielni nejaký tajný orloj, kempelenovského mini-robotu alebo iné tajomstvo, sa už ne dozviem.

Okrem praktického a kompozičného šachu sa v 60. rokoch v Štiavnici praktizoval aj korešpondenčný šach. Hral sa celoštátne, vo vylosovaných skupinách. Ťahy sa posielali na korešpondenčných lístkoch.

Ako gymnazista som sa do jednej zo skupín prihlásil. Neskôr sa ale ukázalo, že som to časovo nezvládol. Tak som sa postupne súperom vzdával. Ilúzia, že každý ťah si doma premyslím, sa ukázala rýchlo ako falošná. Takúto „výhodu“ mal každý zo súperov. Určite to ale bolo dobrodružstvo. Čo i len chodiť na poštu s korešpondenkami a riešiť s paňou pošťarkou za prepážkou opakujúce sa časové tiesne. Správnym nastavením poštového razítka. Takéto záludnosti korešpondenčného šachu sa vo vtedajšom DPaM ale neriešili. Tobôž nie so Šankom báčim.

Alexander Pituk (*26.10.1904 B. Štiavnica – †30.04.2002 B. Štiavnica), absolvent Kráľovského katolíckeho gymnázia v r. 1915, bol povolaním tesár, pochovaný na Panskom cintoríne, bol synom Alexandra Pituka (*09.3.1877 Vitka/Szatmár – †04.12.1966 B. Štiavnica) a Vilmy Ireny rodenej Schütz (*10.05.1877 Budapešť – †5.3.1954 B. Štiavnica), pochovanými na Cintoríne Lazaret. (Foto).

Záverom: „Klasik, nestor slovenských šachových skladateľov, zaslúžilý majster športu, čestný medzinárodný majster šachovej skladby PCCC, majster FIDE, medzinárodný rozhodca FIDE v kompozičnom šachu a nositeľ Výročnej ceny mesta Banská Štiavnica, spojenej s diplomom a medailou UNESCO. Ale najmä autor 584 skladieb (z ktorých 60 získalo ceny na turnajoch) a azda 25 rokov najlepší česko-slovenský skladateľ dvojťažiek, dvojnásobný majster republiky, dlhé roky na Slovensku náš kompozičný vzor. A výborný človek, spolahtlivý priateľ, múdry radca, obľúbený spoločník, ktorého nikdy neopustil humor, duševne mimoriadne čulý a skladateľsky aktívny až do posledných mesiacov života. Jeden zo zakladajúcich členov slovenskej organizácie kompozičného šachu (1952)“. Citácia z publikácie Gabriel Török a Zoltán Labai: Alexander Pituk_Chess Compositions I 1927-1961, s. 1, Slovakia Nové Zámky 2005.

Podakovanie: Ďakujem Jurajovi a Jozefovi Čabákovcom, paniam Mgr. Janke Schillerovej a Mgr. Miroslove Celderovej za neoceniteľnú pomoc pri príprave rukopisu.

Foto: Alexander Pituk. Prevzaté z knihy M. Lichner a kol.: Banská Štiavnica - Svedectvo času. Štúdio Harmony, 2003.

Peter Gemeiner